

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Eesti Maaülikool

Estonian University of Life Sciences

Majandus- ja sotsiaalinstituut
Institute of Economics and Social Sciences

www.emu.ee

Eesti Maaelu Arengukava 2007-2013 meetme 1.4.2 „Investeeringud loomakasvatusehitistesse“ rakendamistulemuste analüüs

III taotlusvoor

Teostaja:

**Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja
4. telje püsihindaja**

Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Majandus- ja sotsiaalinstituut

Eesti Maaülikool

Tartu 2010

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Analüüsi mõisted ja metoodika.....	5
2. III taotlusvooru ülevaade ja ettevõtlusvormide erisused	6
3. Meetme sihttasemete eeldatav täitumine.....	8
4. Ettevõtjate varasem toetuse saamise kogemus	16
5. III taotlusvooru toetuse saajate investeeringud.....	17
6. III taotlusvooru hindamiskriteeriumite analüüs	20
7. Investeeringute teostamine	23
Kokkuvõte	27

SISSEJUHATUS

Eesti maaelu arengukava 2007-2013 (edaspidi MAK) esimese telje meetme 1.4 „Põllumajandusettevõtete ajakohastamise“ alameetme 1.4.2 „Investeeringud loomakasvatusehitistesse“ püsihindamist teostab Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituut. Vastavalt Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 86 lõike 1 kohaselt kehtestavad liikmeriigid püsihindamise süsteemi, mida vastavalt Põllumajandusministeeriumi volitusele teostab MAK 2007–2013 raames Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituut. Püsihindaja tegevus on määratletud põllumajandusministri 7. jaanuari 2009. a määrusega nr 3 „Eesti maaelu arengukava 2007–2013 seire ja hindamise kord“. Käesolev rakendusanalüüs on 2010. aasta hindamisplaani alusel teostatav uurimistöökord.

MAK 2007–2013 1. telg on suunatud põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime parandamisele. Meede 1.4.2 on ette nähtud loomakasvatusega tegelevate ettevõtjate konkurentsivõime suurendamiseks. Meetmest saavad toetust taotleda ettevõtjad, kes tegelevad põllumajandusloomade kasvatamisega ning soovivad investeerida loomakasvatushoonete ehitamisse.

Meetme 1.4.2 taotlusvoorud on olnud avatud kolm korda:

- 1) 17.12.2007–20.02.2008;
- 2) 24.10.2008–15.12.2008;
- 3) 12.10.2009 – 26.10.2009.

Edaspidi nimetatakse vastavalt I taotlusvoor, II taotlusvoor ja III taotlusvoor.

Käesolev rakendusanalüüs on kolmas meetme 1.4.2 rakendamist hindav dokument.

Esimene dokument, mis käsitleb meetme 1.4.2 rakendamistulemusi on 2009. aastal koostatud „Eesti maaelu arengukava 2007-2013 meetme 1.4.2 „Investeeringud loomakasvatusehitistesse“ rakendustulemuste ja ettevõtjate finantsolukorra analüüs“. Analüüsi eesmärgiks oli anda ülevaade meetme 1.4.2 rakendamise senistest tulemustest 2008–2009. aastal toetust saanud ettevõtjate ja nende majandusnäitajate analüüsi kaudu.

2010. aasta esimesel poolel valmis „Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise 2009. aasta aruanne“. Tegemist on dokumendiga, mis sisaldab muuhulgas meetme 1.4.2 rakendamise tulemuste kokkuvõtet.

Käesoleva rakendusanalüüsi eesmärgid on järgmised:

- 1) hinnata meetme sihttasemetäituvust;
- 2) analüüsida toetuse saajate hulka läbi meetme toetuse piirmäära täituvuse;
- 3) uurida ettevõtjate eelnevat investeeringutoetuste saamise kogemust;
- 4) anda ülevaade taotletud loomakohtade arvust jaotusest loomaliigiti;

- 5) võrrelda erinevate loomaliikide ja kavandatavate investeeringute omavahelist seotust;
- 6) analüüsida hindamiskriteeriumite mõju ulatust.

Käesoleva rakendusanalüüsi 2010. aasta III kvartalis koostasid EMÜ majandus- ja sotsiaalinstituudi maamajanduse uuringute ja analüüsi osakonna täiendav ekspert Sirje Simmo ning töötaja Mati Mõtte

1. ANALÜÜSI MÕISTED JA METOODIKA

Käesolevas analüüsis kasutatakse järgmiseid lühendeid:

SAPARD – Euroopa Liidu eelstruktuurifondide toetusprogramm perioodil 2001–2003;

RAK – Riikliku Arengukava toetusprogramm 2004–2006 ehk Struktuurifondide 3. prioriteedi toetusprogramm;

MAK – Eesti maaelu arengukava 2007–2013 periood;

PRIA – Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet;

Meede 1.4 – MAK programmi toetusmeede „Põllumajandusettevõtete ajakohastamine“;

Meede 1.4.1 – meetme 1.4 alameede nimetusega „Investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks“;

Meede 1.4.2 – meetme 1.4 alameede nimetusega „Investeeringud loomakasvatusehitistesse“;

FIE – füüsilisest isikust ettevõtja

Analüüsil kasutatavad spetsiifilised jaotused, sh loendamine, koondamine ja üldistamine on täpsemalt selgitatud iga analüüsitava teema kirjelduses.

Põhiliselt kasutatakse järgmiseid grupeerimisi:

- 4) programmperioodide alusel;
- 5) tegevusalade jaotused;
- 6) investeeringute ja loomaliike alusel;
- 7) taotlusvoorude jaotused.

Analüüs viidi läbi kabinetuuringuna, kuna täiendavat küsitlust ettevõtjate algandmete täiendamiseks ei teostatud.

2. III TAOTLUVOORU ÜLEVAADE JA ETTEVÕTLUSVORMIDE ERISUSED

Kolmandasse taotlusvooru esitati põllumajandustootjate poolt 106 taotlust, millega taotleti toetust 285,4 mln krooni ulatuses. Toetus määrati 81 ettevõtjale kokku 192,6 mln krooni (tabel 1). III taotlusvooru toetuse saajate hulgas oli 27 ettevõtjat, kes olid saanud toetust I või II taotlusvoorus või mõlemas eelnevas taotlusvoorus.

Tabel 1. Tegevusalad

Tegevusala	Toetatud ettevõtete arv	Määratud toetuse summa, mln krooni	Keskmine määratud toetus, mln krooni	I ja II taotlusvooru toetatud taotluste arv kokku	Määratud toetus I ja II taotlusvoorus, mln krooni	I ja II taotlusvooru keskmine toetuse summa, mln krooni
Linnukasvatus	2	5,2	2,6	5	25,0	5,0
Loomakasvatus (v.a piimakari)	27	52,4	1,9	22	34,6	1,6
Piimakari	23	76,2	3,3	49	213	4,3
Seakasvatus	1	2,7	2,7	23	80,5	3,5
Taimekasvatus	1	1,6	1,6	5	16,8	3,4
Segatootmine	27	54,5	2,0	113	385	3,4
Kokku	81	192,6	2,4	217	754,9	3,5

Kolmandas taotlusvoorus oli toetuse saajate hulgas kõige rohkem ettevõtjaid, kes märkisid ennast loomakasvatatajana või segatootjatajana (tabel 1 alusel mõlema tegevusala ettevõtjaid 27). Olulise hulga moodustas ka piimakarjakasvatatajate hulk – 28% (23 ettevõtjat) toetuse saajatest. Vähe on esindatud linnu-, sea- või taimekasvatusega tegelejaid. Keskmine määratud toetus ettevõtja kohta oli III taotlusvoorus 2,4 mln krooni. Üle keskmise taotlesid toetust piimakarjakasvatatajad ja seakasvatatajad. Võrreldes I ja II taotlusvooru tulemustega on olukord mõnevõrra muutunud ning muutused on olnud järgmised:

- 1) segatootmise osakaal toetatud taotluste hulgas on vähenenud. I ja II taotlusvoorus oli 52% segatootjaid, III taotlusvoorus 33%;
- 2) suurenenud on piimakarjakasvatusega tegelejate osatähtsus 22%-lt 28%-le;
- 3) vähenenud on seakasvatatajate osatähtsus 10%-lt 1%-le.
- 4) vähenenud on keskmine määratud toetuse summa. Vähenemine on olnud ligikaudu 900 tuhat krooni, jäädes III taotlusvoorus keskmiselt 2,4 mln krooni toetuse saaja kohta.

Kõiki taotlusvoore ühendab piimakarja keskmisest kõrgem määratud toetuse summa taotluse kohta. Samas moodustab keskmine määratud toetuse summa olenevalt taotlusvoorst üksnes 30 kuni 44% maksimaalsest toetuse määrast (7,8 mln krooni) programmiperioodil.

Püsihindaja on seisukohal, et analüüsi tulemus viitab alljärgnevale:

- A. ainult seakasvatusega tegelevad ettevõtjad on suures osas oma investeeringuvajaduse täitnud või ei klassifitseeri toetuse taotlejaks ning seega**

taotlejate ring seakasvatuse tegevusalal võib kasvada vaid uute lisanduvate seakasvatustevõtete näol;

- B. segatootmine on meetme taotlejate ringis populaarne. Mitmekesiste tegevusaladega püütakse maandada tootmisriske;
- C. piimakarjakasvatus on keskmiselt suurema investeeringuvajadusega tegevusala;
- D. projektide investeeringu planeeritav maht on 2009. aastal oluliselt vähenenud ja korruga ei planeerita suuri investeeringuid arvestades kahe aastase investeeringute teostamise perioodiga.

Järgnevalt analüüsitakse III taotlusvoorus taotlejate ja toetuse saajate erinevusi, mis on seotud juriidilise ettevõtlusvormiga.

Tabel 2. Taotlejate ja toetuse saajate juriidilised vormid toetuse suurusgruppide alusel

Toetuse vahemik	Taotlenud FIE-de arv	Toetatud FIE-de arv	Taotlenud äriühingute arv	Toetatud äriühingute arv	Kokku taotlusi	Kokku heakskiidetud taotlusi
kuni 1,0 mln kr	28	27	13	8	41	35
1,01 kuni 2,0 mln kr	8	5	11	10	19	15
2,01 kuni 3,0 mln kr	1	1	8	5	9	6
3,01 kuni 5,0 mln kr	3	2	9	8	12	10
5,01 kuni 7,82 mln kr	2	1	23	14	25	15
Kokku	42	36	64	45	106	81

Taotlejate ja toetuse saajate hulgas on rohkem äriühinguid kui FIE-sid. Samas toetuse määramise osatähtsus on FIE-del kõrgem (85%) ja äriühingutel madalam (70%). FIE-d eelistavad taotleda toetust kuni 1,0 mln krooni ettevõtja kohta. Äriühingutest suur osa kuulub gruppi, kes soovivad taotleda üle 5,0 mln krooni toetust (tabel 2 alusel 14 ettevõtjat), kuid siiski on ka neid äriühinguid, kes taotleavad toetust kuni 2,0 mln krooni (18 ettevõtjat). **Seega toetuse summa ettevõtlusvormi alusel on küllaltki erinev, aga domineeriv on väikese ja suure toetussummaga grupp olenevalt ettevõtlusvormist.**

Järgnevalt võrreldakse kahte suurema taotlejaskonnaga gruppi. Nendeks on FIE-d, kes taotlesid kuni 1,0 mln krooni ning äriühingud, kes taotlesid toetust üle 5,0 mln krooni. Nimetatud grupid hõlmavad 48% toetuse taotlejatest ja 51% toetuse saajatest.

Osade ettevõtjate, eriti FIE-de puhul, ei ole võimalik välja arvutada kõiki tabelis 3 toodud näitajaid. Andmete usaldusväärsuse tagamiseks võetakse analüüsi alla maksimaalne võimalik arv toetuse taotlejaid (äriühingud ja FIE-d), kelle andmed on kvaliteetsed ja usaldusväärsed. Tekkinud valmi puhul saame arvestada, et teostatud analüüsid tagavad 95% usaldatavuse (viga jääb alla 5%). Analüüsi käigus jäeti välja ühe FIE andmed müügitud ja puhaskasumi arvestusest, kuna näitaja erines kordades võrreldes teiste analüüsitavate näitajatega. Samuti jäeti äriühingute osas välja ühe ettevõtja andmed müügitud suure erinevuse tõttu võrreldes teiste analüüsitavatega.

Äriühingute keskmise töötajate arvu leidmisel võeti aluseks äriregistri andmed, nende puudumisel äriplaanides kajastatud andmed.

Üldfinantsnäitajaid, nagu müügitulu ja puhaskasum, analüüsid on äriühingute tulemused kordades paremad võrreldes FIE-de keskmiste näitajatega. Seevastu suhtarvudes avalduvad näitajad on FIE-del paremad. Võlakordaja on FIE-del kaheksa korda väiksem kui äriühingutel, müügitulu ühe töjökrooni kohta üheksa korda tulemuslikum ning keskmiselt taotletakse toetust kaks korda vähem varade üldsummast, kui seda teevad äriühingud (tabel 3). Seega analüüs näitab domineerivate ettevõtjate vahel väga suurt erinevust.

Tabel 3. Toetuse taotlejate hulgas domineerinud ettevõtjate finantsnäitajad

Toetuse taotleja	Ettevõtjate arv	Keskmine müügitulu, mln krooni	Keskmine töötajate arv	Keskmine puhaskasum, mln krooni	Keskmine müügitulu ühe töjökrooni kohta, kr	Keskmine võlakordaja (kohustused/varad)	Keskmine toetuse ja varade suhtarv
kuni 1,0 mln kr toetust taotlenud FIE-d	28	0,8	2	0,4	22	0,05	0,6
üle 5,0 mln kr toetust taotlenud äriühingud	23	11	26	1,2	4,9	0,44	1,2

Püsihindaja hinnangul on äriühingud valmis võtma investeringute tegemisel suuremaid riske ning seetõttu on nende puhul tegemist ka maksejõuetusele altima toetuse saajate grupiga.

Leiame, et III taotlusvooru toetuse määramise osatähtsuse proportsioon on tasakaalus, kuna piisavalt on esindatud füüsilisest isikust ettevõtjate taotluseid.

3. MEETME SIHTTASEMETE EELDATAV TÄITUMINE

Meetme rakendustulemuste hindamisel on üheks kriteeriumiks MAK meetme 1.4.2 sihttasemete eeldatava täitumise hindamine. Meetme sihttasemed jagunevad kolme liiki indikaatorite alla. Alljärgnevas tabelis on toodud indikaatorite liigid, indikaatorid ja sihttasemed.

Tabel 4. Meetme 1.4.2 sihttasemed

Indikaatori liik	Indikaator	Sihttasemed
Väljundnäitaja	Toetust saanud põllumajandustootjad	600 programmiperioodi kohta
	Tehtud investeringute maht	2097 mln kr (134 mln eurot) / programmiperioodi kohta
Tulemusnäitaja	Põllumajandustootjate arv, kes toodavad uusi tooteid või kasutavad uusi tootmisviise	200 programmiperioodi kohta
Mõjunäitaja	Netolisandväärtus, PPS	kasvab programmiperioodi lõpuks
	Brutolisandväärtuse muutus töjökrooni kohta	kasvab 40% programmiperioodi lõpuks

Käesolev uuring puudutab väljundnäitajate ja tulemusnäitajate analüüsi.

Mõjunäitajate analüüs teostatakse IV või V taotlusvooru rakendusanalüüsi koostamise käigus. Põhjus tuleneb sellest, et enamus investeeringuid teostanud toetuse saajatest on seisuga 30.04.2010.a investeeringu osaliselt või täies mahus ellu viinud 2009. aastal. Seega mõju on võimalik kõige varem hinnata 2010. aasta majandusnäitajate alusel.

Tabelis 5 toodud ülevaade on koostatud seisuga 30.04.2010.a. Seetõttu võib I ja II taotlusvooru toetuse saajate osas olla mõningaid erinevusi võrreldes 2009. aastal koostatud rakendusuringuga. Erinevused on tingitud vaiete rahuldamisest.

Taotluste, mille suhtes on toetus määratud, keskmine määratud toetuse summa jääb vahemikku 2,4-3,6 mln krooni sõltuvalt taotlusvoorust (tabel 5). Keskmine määratud toetus taotlusvoorudes kokku ühe taotluse kohta on 3,2 mln krooni, aga ühe ettevõtja kohta on see 3,8 mln krooni (sest osadele taotlejatele on määratud toetus mitmes voorus). Keskmise toetuse määra tõus üle 40% on seotud asjaoluga, et ehitised planeeritakse ebasoodsatele aladele või ettevõtte antakse üle noorematele ettevõtjatele. Toetuse määra mõnevõrra kõrgem protsent on seotud ka olukorraga, kus I ja II taotlusvoorus rahastati enamus taotlustest.

I taotlusvoorus esitati 138 taotlust, millest seisuga 30.04.2010.a on rahastuse saanud 128 ehk 93%. II taotlusvoorus esitati 100 taotlust, millest rahuldati 89%. Seega hindamiskriteeriumite mõju toetuse saamisel I ja II taotlusvoorus puudus või oli väike. III taotlusvoorus esitati 106 taotlust, millest rahuldati 81 ettevõtja taotlused, mis moodustasid taotluste kogumahust 76%. Seega avaldab keskmisele taotluste rahuldamise määrale mõju III taotlusvooru hindamiskriteerium, mis eelistab noori ettevõtjaid ja võimaldab saada ka kõrgemat toetuse määra.

Tabel 5. Ülevaade kolme taotlusvooru tulemustest (toetuse saajad)

Näitaja	I taotlusvoor	II taotlusvoor	III taotlusvoor	Kokku
Taotluste arv millele on toetus määratud	128	89	81	298
Ettevõtjate arv kellele on toetus määratud	128	70	54	252
Määratud toetuse summa kokku, mln krooni	430,6	324,3	192,6	947,6
Keskmine määratud toetuse summa, mln krooni taotlus	3,36	3,64	2,38	3,18
Toetatavate investeeringute summa kokku, mln krooni	1065,4	799,1	448,4	2312,9
Keskmine toetatava investeeringu summa, mln krooni taotlus	8,32	8,98	5,53	7,76
Keskmine toetuse määr (%)	40,4	40,5	42,9	40,9

Väljundnäitaja sihttase – põllumajandusettevõtjate arv – 600

Käesoleva rakendusanalüüsi koostamise hetkeks on toimunud kolm taotlusvooru, mille tulemusena on toetus määratud 252 erinevale ettevõtjale. Toetusi on määratud kolme taotlusvooriga kokku 947,6 mln krooni. Eeldatav programmiperioodi rahaline maht meetmele 1.4.2 on vahemikus 1365–1507,1 mln krooni. Programmiperioodi rahalise mahu arvestusel esimene summa on saadud IV taotlusvooru eelarve, milleks on 195 mln krooni, korrutamisel seitsme aastaga ning teine arv on saadud kui I taotlusvooru eelarve jagati kahega ja korrutati seitsme aastaga. Seega on eelarvest jaotatud 62–69%. Samas on ettevõtjate arvu sihttasemest täidetud 42% (sihttase on 600 toetuse saajat). Keskmine määratud toetus ettevõtja kohta on 3,8 mln krooni. Seega järelejäänud 417,4–559,5 mln krooniga on võimalik rahastada 131–175 keskmise toetuse suurusega ettevõtja taotlust. Sihttaseme täitmiseks on vaja määrata toetus vähemalt 348 uuele ettevõtjale. Kuna 21% I taotlusvoorus ja 33% II taotlusvoorus määratud taotlustest on määratud ettevõtjatele, kes on saanud juba eelnevates voorudes toetust, siis tõenäoliselt on ka uutes taotlusvoorudes 1/3 toetuse saajaid kordustaotlejad. Seega peaks ettevõtjate arvu sihttaseme täitmiseks toetuse määrama vähemalt 450 ettevõtjale.

Seevastu sihttase investeeringute mahu osas on tänaseks juba täidetud. Sihttase on 2097 mln krooni, samas kui kolme taotlusvooru ettevõtjad investeerivad kokku 2312,9 mln krooni väärtuses.

Kordustaotlusi oli kolme taotlusvooru toetuse saajate hulgas järgmiselt:

- 1) I taotlusvooru toetuse saajatest 19 sai toetust ka II taotlusvoorus, kusjuures 5 neist sai toetust ka III taotlusvoorus;
- 2) II taotlusvooru toetuse saajatest kuulus III taotlusvoorus toetuse saajate hulka lisaks nimetatud viiele ettevõtjale, kes said toetust kõigis kolmes voorus, veel 10 ettevõtjat;
- 3) I taotlusvooru toetuse saajatest 12, kes ei esitanud taotlust või ei saanud toetust II taotlusvoorus, kuid sai toetuse III taotlusvoorus.

Kokku on 41 ettevõtjat, kellele on määratud toetust rohkem kui ühes taotlusvoorus.

Analüüsi tulemustest lähtuvalt ei täideta meetme sihttasest toetust saanud põllumajandusettevõtjate arvu osas.

Soovitus:

- A. vähendada meetme sihttasest põllumajandusettevõtjate arvu osas 450-le ettevõtjale, või suurendada meetme eelarvet 870,0 mln krooni võrra, mis ilmselt ei ole võimalik;**
- B. vähendada programmiperioodi maksimaalse taotletava toetuse suurust;**
- C. eelistada varem meetmest 1.4.2 toetust mittesaanud ettevõtjaid.**

Järgnevalt antakse ülevaade palju on selliseid ettevõtjaid, kellel maksimaalne piirmäär toetuse summa osas on veel saavutamata ning seeläbi on tõenäosus kordustaotluse esitamiseks olemas. Eelnevate tabelite alusel (tabel 1 ja 2) ilmnes, et keskmine toetuse summa ei ole maksimaalse lubatud piirmääraga võrreldes väga kõrge. Tabel 6 alusel on esitatud detailandmed toetusgruppide ja ettevõtlusvormide alusel.

Tabel 6. Maksimaalse toetuse piirmäära täituvus

Toetuse summa	Toetuse saajate arv	Määratud toetus, mln kr	sh äriühingute arv	Määratud toetus äriühingutele, mln kr	Keskmine toetus äriühingul, mln kr	Sh FIE-de arv	Määratud toetus FIE-dele, mln kr	Keskmine toetus FIE kohta, mln kr
Kuni 1,0 mln kr	80	28,9	17	7,4	0,4	63	21,5	0,3
1,01-2,00 mln kr	29	40,9	18	26	1,4	11	14,9	1,3
2,01-3,00 mln kr	11	28,6	8	20,9	2,6	3	7,7	2,5
3,01-5,00 mln kr	31	121,8	19	74,8	3,9	12	47	3,9
5,01-7,82 mln kr	100	711,8	91	656,5	7,2	9	55,3	6,1
Partneriga koos	1	15,6	1	15,6				
Kokku	252	947,6	154	801,2	5,2	98	146,4	1,4

Heakskiidetud taotluste hulgas on FIE-sid 98 ja äriühinguid 154. Võrreldes koondtulemust III taotlusvooru sama tulemusega on mõnevõrra kasvanud FIE-de osatähtsus.

Analüüsid äriühinguid ja FIE-sid kolme taotlusvooru koondtulemusena, siis saame järgmised tulemused:

- 1) FIE-d kuuluvad enamjaolt (64%) kuni 1,0 mln krooni toetust saavate ettevõtjate gruppi;
- 2) äriühingud kuuluvad enamjaolt (60%) üle 5,0 mln krooni toetust saavate ettevõtjate gruppi;
- 3) FIE-dele määratud keskmine toetuse summa on üldjuhul mõnevõrra madalam samasse gruppi kuuluva äriühingu keskmisega võrreldes.

Analüüsid toetuse maksimaalse piirmäära vähendamise võimalikku mõju kordustaotluste arvule, saame tuua välja järgmise arvjada:

- a) maksimaalne piirmäär 5 mln krooni. Kordustaotluste esitamise võimalus jääb 152 ettevõtjale ;
- b) maksimaalne piirmäär 3 mln krooni. Kordustaotluste esitamise võimalus jääb 120 ettevõtjale;
- c) maksimaalne piirmäär 2 mln krooni. Kordustaotluste esitamise võimalus jääb 109 ettevõtjale.

Eeltoodule tuginedes avaldab kõige suuremat mõju kordustaotluste esitamise võimalusele piirmäära vähendamine 2,0 mln kroonile. Samas loomakasvatushoone ehitamise seisukohalt ei oleks mõistlik toetuse vähendamine nii väikesele piirmäärale.

Taotlusvoorude keskmine määratud toetus on 3,2 mln krooni 7,82 mln kroonise maksimumpiirmäära juures. Piirmäära vähendamine vähendab ka keskmist määratavat toetuse suurust. Arvestades, et ca 500 mln toetuskrooniga tuleks toetada 348 uue ettevõtja taotlust, saaks

keskmine määratud toetus olla 1,4 mln krooni. Kui 7,8 mln krooni toetuse puhul moodustab keskmine määratud toetus 41%, siis sama proportsiooni arvestades saaks olla maksimaalne taotletava toetuse piirmäär 3,4 mln krooni.

Vähendades toetuse maksimaalset piirmäära ja samaaegselt eelistades meetme raames uusi ettevõtjaid, on meetme sihttaseme täitmine toetust saanud ettevõtjate osas võimalik.

Selleks, et hinnata potentsiaalsete taotlejate olemasolu meetmesse 1.4.2, võtsime aluseks PRIA loomade registri andmed ning võrdlesime loomakasvatajate hulka toetust saanud loomakasvatajatega.

Toetuse saajate grupeerimiseks loomaliigi järgi jaotati loomad järgmistesse rühmadesse:

- 1) sead, kuhu kuuluvad nii nuumikud, kuldid, emised kui põrsad;
- 2) piimalehmad;
- 3) veised, siia loetakse, ammlehmad, piimalehmad, mullikad, lehmvasikad, tõupullid, pullid, lihaveised;
- 4) munakanad;
- 5) lambad;
- 6) kitsed;
- 7) lambad ja kitsed;
- 8) hobused.

Grupeerimisel on aluseks võetud PRIA loomade registri andmed 2008. aasta kohta. III taotlusvooru toetuse saajate puhul võrreldi loomade registri andmeid äriplaanis tooduga. Teiste taotlusvoorude puhul võrdlust ei teostatud. Äriplaani andmete puudumisel ja erinevuste puhul, mis moodustasid kuni 20% loomarühma arvust võeti analüüsil aluseks loomade registri andmed. Erinevuste puhul, mis ületasid 20%, võeti aluseks äriplaanis kajastatud olemasolevad loomade arvud.

Tabel 7. Toetuse saajate loomade liigid ja arvud

Looma liik	Toetust saanud ettevõtjate arv	Loomade arv kokku, tuhat tk	Loomade registris ettevõtjate arv	Loomade arv, tuhat tk	Osatähtsus loomade registri ettevõtjate arvust, %
Sead	38	192	47	188	80
Piimalehmad	148	36	695	66	21
Veised koos piimalehmadega	188	79	923	153	20
Lambad	20	3,7	183	21	10
Kitsed	3	0,2	29	0,4	10
Lambad ja kitsed kokku	23	3,9	196	21,6	11
Munakanad	8	1568	32	594	25
Hobused	5	x	113	x	4
Määramata	13	x	x	x	x

Toetust saanud ettevõtjatest 38 tegeles seakasvatusega (tabel 7). Neist omakorda kaheksa tegeles lisaks mõningal määral veisekasvatusega, kaks kanakasvatusega ja üks hobusekasvatusega.

Veisekasvatusega tegeles 188 ettevõtjat, kellest 147 tegeles nii piima- kui ka lihatootmisega, üks ettevõtja tegeles vaid piimakarjaga ning ülejäänud 40 ettevõtjat tegeles veiste kasvatamisega (v.a piimatootmine).

Lambakasvatajaid oli toetuse saajate hulgas 20 ning kitsekasvatajaid kolm. Lambakasvatajate hulgas oli lisaks kaheksa veisekasvatamisega tegelevat ettevõtjat ja kitsekasvatajate hulgas üks piimalehmade omanik.

Munakanade omanikke on toetuse saajate hulgas kaheksa. Hobusekasvatusega tegelejaid viis. Ettevõtjatest 13 olid selliseid, kelle kohta puuduvad meil andmed loomade registris ning samuti ei olnud andmeid võimalik koguda äriplaanist tehnilistel põhjustel (taotlustoimik PRIA siseselt liikumises).

Loomade registri andmetel on MAK 2007–2013 toetusi taotlenud 47 seakasvatajat, kellest 10 tegeles ka veisekasvatusega ning üks munakanadega. Üksnes seakasvatusega tegeles 36 ettevõtjat. Piimakarjagakasvatusega tegelevaid ettevõtjaid on 695, neist täiendava veisekasvatusega tegelejaid 677. Ülejäänud 18 ettevõtjast tegeleb neli veel lisaks lambakasvatusega ja üks seakasvatusega.

Veisekasvatajaid, kelle loomade hulka kuulusid ammalehmad, lihavedised, mullikad, pullid oli kokku 905, neist piimalehmade omajaid 677. Lisaks leidub veisekasvatajate hulgas 65 lambakasvatajat, 9 seakasvatajat, 64 hobusekasvatajat ja 6 kanakasvatajat. Piimalehmade ja veiste kasvatajaid on kokku 923.

Lambakasvatusega tegeleb 183 ettevõtjat, kellest omab ka kitsi 16 ettevõtjat. Kitsekasvatajaid 29. Kitsekasvatajate hulgas oli 10 veisekasvatajat, neli hobusekasvatajat ja kolm kanakasvatajat.

Kanakasvatajaid on registri andmetel 32, kellest 17 oli märgitud ka lindude arv, mis kokku on 594 tuhat.

Hobuste omanikke on 113. Hobuste arvu register ei kajasta. 66 ettevõtjat omab lisaks hobustele ka veiseid.

Analüüsi tulemustena ilmneb, et seakasvatajatest suur osa ehk ligikaudu 80% on juba toetust saanud. Teiste loomarühmade kasvatajatel on toetuse saajate osatähtsus vaid 10-20%.

Järgnevalt hinnatakse nende loomaomanike osatähtsust toetuse saajate hulgas, kes omab loomi igas loomarühmas vähem kui 10 või vahemikus 11 kui 100. Munakanade ja hobuste kasvatajad järgnevast analüüsist välistatakse, sest olemasolevad andmed ei ole piisavad, et nende osas analüüsi teostada.

Tabel 8. Grupeerimine loomade arvu järgi

Looma liik	Toetuse saajate arv, kellele kuulub kuni 10 looma	Osatähtsus toetuse saajate arvust (toetuse saajate arv eelmises tabelis), %	Toetuse saajate arv, kellele kuulub vähem kui 100 looma	Osatähtsus toetuse saajate arvust, %	Loomaderegistris olevate loomaomanike osatähtsus, kellel on loomarühmas vähem kui 10 looma, %
Sead	1	2,6	3	7,9	0
Piimalehmad	7	4,7	60	40,5	34
Veised (v.a piimalehmad)	5	2,6	85	45,4	21
Lambad	1	5,0	10	50	18
Kitsed	0	0	2	66,6	65

Registri andmetel moodustab lammaste omanikest 18%, kitsede omanikest 65%, piimalehmade kasvatajatest 34% ja vesiste kasvatajatest 21% selliseid ettevõtjaid, kellele kuulub loomarühmas vähem kui 10 looma. Toetuse saajate puhul on nimetatud osatähtsus kordades väiksem – piimalehmade puhul 4%, veistel 3%, kitsedel 0% ja lammastel 5%. Tuginedes eeltoodule leiame, et õige ja õiglase proportsiooni väljatoomiseks välistame toetuse saajate ja registris olevate loomaomanike hulgast need, kellel on loomi loomarühmas vähem kui 10.

Tabel 9. Loomade omanikud, kelle loomade arv on suurem kui 10 ühes loomaliigis

Looma liik	Toetuse saajate arv, kellel on loomarühmas üle 10 looma	Loomade registri andmetel ettevõtjate arv, kellel on loomarühmas üle 10 looma	Osatähtsus, %
Sead	37	47	78
Piimalehmad	141	457	31
Veised (v.a piimalehmad)	182	708	26
Lambad	19	149	12
Kitsed	3	10	30

Välistades väikese arvuga loomade omanikud nii toetuse saajate kui ka loomaregistri andmetest saame tulemuseks, et seakasvatuse osatähtsus on endiselt kõrge – 78%. Seega seakasvatajate hulk toetuse saajate hulgas enam oluliselt ei suurene. Teiste loomarühmadega tegelejatest, kellele on toetus määratud, on üks kolmandik piimalehmade ja kitsede kasvatajad ning 26% veisekasvatajad.

Püsihindaja on seisukohal, et potentsiaalseid taotlejaid meetmesse 1.4.2 on piisavalt. Selleks, et suurendada erinevate ettevõtjate arvu tuleks kindlasti hakata eelistama neid, kes pole MAK meetmest 1.4.2 veel toetust saanud ning rohkem tuleb tegeleda meetme võimaluste tutvustamisega, et info jõuaks ka nende ettevõtjateni, kes pole veel toetust taotlenud.

Tulemusnäitaja sihttase – uued tooted ja tootmisviisid – 200 põllumajandustootjat

Püsihindamise 2009. aasta aruandes on analüüsitud I ja II taotlusvooru uute toodete ja uute tootmisviiside juurutamist. I ja II taotlusvooru toetuse taotlemisel andmeid investeeringu uuenduslikkuse kohta ei kogutud mistõttu uue tehnoloogia või toote kasutuse määratles püsihindaja analüüsides toetatud tegevuste kirjeldust. Uueks tehnoloogiaks loeti tehnoloogiat, mis siseriiklikul tasandil on uuenduslik või väga harva esinev. Kui uue tehnoloogia juurutamisega kaasnes ka toode, mida toetuse saaja varem pole tootnud, siis loetakse seda uueks tooteks.

Toetatud tegevuste detailandmete analüüsimise alusel järeldati, et toetuse abil ei soetatud tehnoloogiaid, mille sarnaseid siseriiklikul tasandil varem kasutatud ei olnud. Toetuse abil soetatud tehnoloogiaid või nendega sarnaseid tehnoloogiaid on siseriiklikul tasandil kasutatud ka varem. Hinnates investeeringut kui terviklikku arendustegevust toetatud projekti kontekstis, luges püsihindaja uue tehnoloogia rakendamiseks need investeeringud, mis viisid toetuse saaja majandustegevuse olulisemalt kaasaegsemale tasandile ning olid silmapaistvad siseriiklikul tasandil.

Piimatootmise tegevusalal loeti uueks tehnoloogiaks neli investeerimisprojekt, seakasvatases kolm, linnukasvatases ja loomakasvatases (v.a piimatootmine) mõlemas kaks investeeringut. Uusi tooteid investeeringutega ei kaasnenud. Kokku investeeris 11 ettevõtjat püsihindaja hinnangul uude tehnoloogiasse. III taotlusvooru puhul sama hindamismeetodit kasutades lisandub uue tehnoloogia arendamisele kuus piimatootjat, kaks loomakasvatajat ja kaks segatootjat ehk kokku kümme ettevõtjat.

III taotlusvoorus koguti informatsiooni ettevõtjatelt uue toote või uue tehnoloogia rakendamise kohta. 39 toetuse saajat kinnitab, et nende planeeritav investeering on ettevõtte seisukohalt uudne tehnoloogia ning kümme toetuse saajat kinnitab, et tänu investeeringule hakkavad pakkuma uut toodet. Kokku on ettevõtjaid 42, kes kinnitavad uue toote tootmist või uue tehnoloogia kasutusele võtmist. Tuginedes III taotlusvooru ettevõtjate poolset deklareeritud tulemustele võime arvestades, et pooled toetuse saajad kavandavad uusi tooteid või võtavad kasutusele uusi tehnoloogiaid oma ettevõtte varasemaid olusid arvestades. Seega võiks eeldada, et 252 toetust saanud ettevõtjast 126 planeerib uusi tooteid või kasutab uusi tehnoloogiaid.

Olenevalt sihttaseme täitumise hindamise meetodikast on uute toodete ja tehnoloogia sihttaseme täitumise võimalus suur või siis mittetäitumise võimalus suur. Püsihindaja leiab, et nimetatud sihttaseme hindamisel tuleks kasutada eksperdi hinnangut. Eksperdiksid sobivad teadusasutused ja kõrgkoolid, kes taotleja soovil saavad kinnitada tehnoloogia uudsust ja uute toodete teket.

Uue toote või tehnoloogia planeerimist võiks kinnitada valdkonnaga tegelev teadusasutus omapoolse hinnanguga taotleja kavandatavale objektile.

4. ETTEVÕTJATE VARASEM TOETUSE SAAMISE KOGEMUS

Ettevõtjate varasem toetuse saamise kogemus näitab toetuse koondumist või mittekoondumist samade ettevõtjate kätte. Tabelis 10 on „x“ tähistatud lahtrid, mille osas näitajad olid küll olemas, kuid arvutusi nende põhjal ei tehtud, kuna tulemuse alusel ei ole uuringu seisukohast võimalik hinnangut anda.

Tabel 10. Eelnev investeeringutoetuse saamise kogemus

Programm, meede	Toetuse saajad, kattuvad 1.4.2 toetuse saajatega	Meetmest 1.4.2 määratud toetus ettevõtjatele, mln krooni	Osatähtsus meetme 1.4.2 toetuse saajatest, %	Osatähtsus meetme 1.4.2 kolme taotlusvooru määratud toetusest,%	Toetuse saajad, kellele on seisuga 30.04.2010 teostatud väljamakse	Osatähtsus väljamakse saajatel, %
SAPARD	104	507,6	41	53	57	55
RAK	159	695,5	63	73	78	49
SAPARD ja RAK	91	450,0	36	47	x	x
MAK (v.a 1.4.2)	196	684,9	78	72	x	x

1.4.2 toetuse saajaid, kes omavad SAPARD programmist investeerimise kogemust on 104, neist 91 ettevõtjat omab ka RAK programmist investeerimise kogemust. Kokku omab 172 erinevat ettevõtjat eelnevatest toetusprogrammide investeringutoetuse kogemust, mis on 68% meetmest 1.4.2 toetust saanud ettevõtjatest. Rahalises mahus moodustavad eelneva investeerimiskogemusega ettevõtjad 79% kolmes taotlusvoorus määratud eelarvest. Toetuse elluviimine on nimetatud ettevõtjatest ligikaudu 55% alustatud või teostatud.

78% ettevõtjatest omab lisaks MAK-i teiste meetmete toetuse saamise kogemust.

Analüüsi tulemusel saame väita, et ettevõtjad kellel on eelnev investeeringutoetuste saamise positiivne kogemus püüavad ära kasutada võimalusi ka järgmiste investeeringute teostamiseks toetuse abil.

Eelnev positiivne investeerimise kogemus tagab ettevõtjatele kindluse taotleda suuremaid toetussummasid.

Soovitame suunata teavitustegevust ettevõtjate seas, kellel on olemas loomade registri andmete tuginedes loomad, kuid pole eelnevalt taotlenud toetust meetmest 1.4.2.

5. III TAOTLUSVOORU TOETUSE SAAJATE INVESTEERINGUD

Peatükis 3 „Meetme sihttasemete eeldatav täitumine“ analüüsi teostamise käigus koondatud andmetele tuginedes fikseerisime 2008. aasta seisuga domineerivad loomagrupid iga toetuse saaja kohta eraldi.

Domineerimise fikseerisime järgmistel alustel:

- 1) ühe loomaliigi olemasolul on domineerivaks loomagrupiks olemasolev loomaliik;
- 2) kahe või enama loomaliigi olemasolul on domineerivaks loomagrupiks suurema arvuga isenditega loomagrupp (v.a. piimalehmad);
- 3) piimalehmade olemasolul loeti domineerivaks piimalehmad, kui nende arv oli vähemalt 1/3 veiste arvust ning koos veiste arvuga ületas piimalehmade arv teisi sama ettevõtja loomade arvu;
- 4) määramata loetakse need ettevõtjad, kellel puudusid andmed ühegi loomaliigi kohta.

Järgnevalt analüüsime taotluse esitamisele vahetult eelnenud majandusaasta domineerivate loomagruppide seotust kavandatava investeeringuga.

Tabel 11. Ettevõtjate arv loomagrupi ja kavandatava investeeringu alusel

Investeeringu liik	Siga	Hobune	Kana	Kits	Lammas	Piimalehm	Veis	Määramata	Kokku
Loomakasvatusehitise ehitamine	10	-	-	1	5	17	19	3	55
Sõnniku-, silo- või söödahoidla ehitamine	5	1	-	-	2	19	11	2	40
Paikse tehnoloogilise seadme paigaldamine loomakasvatusehitisse	10	-	2	-	-	15	3	2	32
Paikse tehnoloogilise seadme paigaldamine sõnniku-, silo- või söödahoidlasse	2	-	-	-	-	4	-	1	7
Juurdepääsutee ehitamine	-	-	-	-	1	10	5	-	16
Elektri-, kanalisatsiooni või veevõrguga liitumine	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Valvesüsteemi ostmise	-	-	-	-	-	1	2	-	3
Projekteerimine, tähistamine, omaniku järelevalve	4	-	-	-	1	8	14	2	29
Kokku ettevõtjaid	17	1	2	1	5	29	23	3	81

Domineeriva loomagrupiga „siga“ on üks ettevõtja, kes investeerib veisekasvatuse. Olemas lisaks domineerivatele sigadele ka veised. Viiest ettevõtjast, kellel domineeris lammaste arv investeeris üks ettevõtja veiselauda ehitusse. Samas olid tal olemas ka veised. Üks ettevõtjatest, kellel on domineeriv loomagrupp veis, investeerib lammastele mõeldud loomakasvatushoone ehitamisse ja paikse tehnoloogilise seadme ostmiseks, samas on tal olemas ka lambad. Määramata domineeriva loomaliigiga toetuse saajatest kaks investeerivad seakasvatuse ja kaks lambakasvatuse.

Leiame, et toetuse saajad investeerivad objektidesse, mis on otseselt seotud enne taotluse esitamist olemasolevate loomaliikidega. Seega meetme rakendamine on vastavuses meetme eesmärgiga.

Investeeringuobjektide arvult eelistatakse investeerida loomakasvatusehitiste ehitamisse 55 juhul. Järgmise mahuliselt olulise grupi moodustab sõnniku-, silo- ja söödahoidlatesse investeerimine – 40 korral ja loomakasvatusehitiste paiksetesse tehnoloogilistesse seadmetesse investeerimine 32 korral.

Rahalise mahu hindamiseks on koostatud alljärgnev tabel 12.

Tabel 12. Ettevõtjate määratud toetuse summa loomagrupi ja kavandatava investeeringu alusel, mln krooni

Investeeringu liik	Siga	Hobune	Kana	Kits	Lammas	Piimalehm	Veis	Määrata	Kokku
Loomakasvatusehitise ehitamine	22,6	-	-	0,2	2,4	52,8	10,9	10,7	99,6
Sõnniku-, silo- või söödahoidla ehitamine	5,1	1,6	-	-	1,1	17,8	5,7	3,3	34,6
Paikse tehnoloogilise seadme paigaldamine loomakasvatusehitisse	18	-	5,2	-	-	23,3	0,8	3,3	50,6
Paikse tehnoloogilise seadme paigaldamine sõnniku-, silo- või söödahoidlasse	0,8	-	-	-	-	0,9	-	0,1	1,8
Juurdepääsutee ehitamine	-	-	-	-	0,1	4,7	0,2	-	5
Elektri-, kanalisatsiooni või veevärgiga liitumine	-	-	-	-	-	-	0,0	-	0,0
Valvesüsteemi ostmise	-	-	-	-	-	0,1	0,1	-	0,2
Projekteerimine, tähistamine, omaniku järelevalve	0,0	-	-	-	0,0	0,3	0,3	0,2	0,8
Kokku ettevõtjaid	46,5	1,6	5,2	0,2	3,6	99,9	18,0	17,6	192,6

Investeeringud, mille maksumus kokku vastavas lahtis jääb alla 50 000 krooni, on toodud tabelis 12 tähistusega „0,0“. Rahaliselt hinnatuna eelistatakse investeerida loomakasvatusehitistesse ja paiksetesse seadmetesse. Kokku 150,2 mln krooni, mis on kogu määratud toetusest 78%.

Analüüsi tulemusel saame tuua järgmised seosed:

- 1) kõige rohkem investeeritakse loomakasvatushoonetest piimalehmade ja sigadega seotud hoonetesse (vastavalt sigadel 2,6 mln ja piimalehmadel 3,1 mln krooni ettevõtte kohta);
- 2) kulu elektri-, kanalisatsiooni ja veevarustusega liitumisele on kõige vähem esindatud, jäädes kokku alla 50 000 krooni;
- 3) vähe kulutatakse ka valvesüsteemidele, mille toetuse kulu kokku on 0,2 mln krooni ning mida teostavad vaid veistega seotud ettevõtjad.

Püsihindaja hinnangul toetusega rahastatavad investeeringud täidavad meetme eesmärgi. Samas juhime tähelepanu, et suur osa toetusest mõjutab veise- ja seakasvatusega tegelevaid ettevõtjaid (veised kokku 117,9 mln ja seakasvatus 46,5 mln krooni). Soovitame läbi teavitustegevuse suurendada teiste loomaliikidega tegelejate teadmisi meetme 1.4.2 toetusvõimalustest.

Järgnevalt anname ülevaate III taotlusvooru toetuse saajate loomakohtade arvust ja määratud toetusest loomaliigiti. Tabelis 13 toodud investeeringute summad ei ole võrreldavad tabelis 12 toodud loomakasvatusehitiste ja paiksete seadmete investeeringute ridadega. Tabelis 12 on investeeringute summade koondamisel lähtutud domineerivast loomagrupidist. Näiteks sigade puhul sisaldub loomakasvatushoonete toetuse summas ka ühe veiselauda toetus. Tabelis 13 on toodud toetuse summad loomakasvatusehitistel vastavalt investeeringu spetsiifikale. Kui investeerija oli veisekasvataja, kuid investeerib lambalauta, siis kajastub tema toetuse summa ridadel „lambad, kitsed kokku“ ja „sh lambad“.

Paiksed tehnoloogilised seadmed ja laiendamine loetakse antud analüüsis loomakasvatushoone rekonstrueerimiseks.

Tabel 13. Loomakohad toetuse saajatel

Looma liik	Määratud loomakohtade arv	Määratud toetuse summa, mln kr	Keskmine toetuse summa loomakoha kohta, kr	Määrusega sätestatud maksimaalne võimalik toetus, kr	Sh uued loomakohad	Sh rekonstrueeritavad loomakohad
Veised KOKKU	5670	59,0	10416,95	x	2189	3481
Sh piimalehmad	3565	43,2	12107,2	28800	1709	1856
Sh vasikad	40	0,2	5493	6400	40	0
Sh piimakari koos vasikatega	120	2,5	20591,9	x	120	0
Sh noorloomad	672	5,3	7790,9	11200	123	549
Sh nuum- ja lihaveised	1273	7,8	6265,2	11200	197	1076
Sead KOKKU	26577	26,3	989,6	x	0	26577
Sh nuumsead	24279	18,7	771,4	3200	0	24279
Sh põhikarja sead	2278	7,6	3314,9	8000	0	2278
Lambad, kitsed KOKKU	3140	4,2	1352,7	x	2110	1030
Sh lambad	2970	3,4	1146,2	1300	2070	900
Sh piimakitsed	40	0,25	6400	6400	40	
Sh kitsed ja lihaveised	130	0,6	4518,6	Kitsed-1300 lihaveised - 11200	0	130
Kodulinnud (kanad, broilerid)	311440	5,2	16,6	40 - 400	0	311440

Tabelist 13 nähtub, et enamusel juhtudest on taotletav keskmine loomakoha maksumus oluliselt madalam meetme 1.4.2 määrusega sätestatud maksimaalsest loomakoha maksumusest.

Seega meetmega seatud maksimaalsed toetuspiirid loomaliigiti ja loomagrupid ei ole toetuse saajatele piiravaks.

Lamba- ja kitsekasvatustes eelistavad toetuse saajad luua uusi loomakohti. Uued loomakohad moodustavad lamba- ja kitsekasvatustes 67% investeringutega seotud loomakohtade arvust. Toetuse saajatest linnukasvatavad ja seakasvatavad eelistavad investeerida 100% loomakohtade rekonstrueerimisse.

Veisekasvatavate puhul eelistatakse loomakohtade rekonstrueerimist, kuid vasikate puhul investeeritakse 100% vaid uutesse loomakohtadesse. Piimakarja puhul investeeritakse uutesse loomakohtadesse 48 %. Viimase osas on tegemist tegevusalaga, kus eksisteerivad kvoodiga seatud piirangud.

Püsihindaja on seisukohal, et piimalehmade olemasolevate loomakohtade rekonstrueerimise osatähtsust tuleks tõsta. Viimane tagaks olemate loomakasvatusehitiste parema ärakasutamise.

Osatähtsuse tõstmine on võimalik hindamiskriteeriumite täiendamisega või piimakarjakasvatuse planeeritavate investeringute sidumine olemasolevate või eellepingu alusel soetatava piimakvoodi suurusega.

6. III TAOTLUSVOORU HINDAMISEKRITEERIUMITE ANALÜÜS

Käesolevas peatükis analüüsitakse III taotlusvooru põhjal iga üksiku hindamiskriteeriumi mõju koondtulemusele ning antakse täiendavaid soovitusi hindamise täiendamiseks.

III taotlusvooru taotlusi hinnati järgmiste kriteeriumite alusel:

- 1) eelistatakse alla 40-aastaseid taotlejaid – 10 punkti;
- 2) eelistatakse ettevõtja põhivara tulemuslikkust (müügitulu ja põhivara suhtarv) – 0 kuni 5 punkti;
- 3) eelistatakse suurema omatoodetud põllumajandussaaduste müügitulu osakaaluga ettevõtjaid – üle 75% tagab 5 punkti ja üle 90% tagab 10 punkti;
- 4) eelistatakse mahetootjaid ja turustajaid – üle 20% tagab 5 punkti ja üle 50% tagab 10 punkti;
- 5) eelistatakse kauem tegutsenud ettevõtjaid – alates kolmandast tegutsemisaastast antakse 1 punkt kui 10 punkti täitumiseni;
- 6) eelistatakse taotlejaid, kes pole varem investeringutoetust saanud eelistel programmperioodidel või on seda saanud vähesel määral ehk alla 1,5 mln krooni – punkte 5 kuni 10;
- 7) eelistatakse taotlejaid, kes planeerivad bioenergiakäitist loomakasvatusehitise juurde – 2 punkti;
- 8) eelistatakse, neid kes investeerivad mahenõuetele vastavasse loomakasvatusehitisse – 2 punkti.

Tabel 14. III taotlusvooru hindamiskriteeriumid ja tulemused

Hindamiskriteerium	III taotlusvooru punktid kokku	Osatähtsus, %
Noor ettevõtja	230	8,9
Põhivara tulemuslikkus	223	8,7
Omatoodetud põllumajandus- saaduste müügi osatähtsus	680	26,5
Mahemüük	250	9,7
Tegutsemisaeg	699	27,3
Varasem toetuse mittesaamine või vähesel määral saamine	425	16,6
Kavandatakse bioenergiakäitist	0	0
Ehitis vastab mahetingimustele	52	2
Kokku	2559	100

Kõige suuremat mõju koondhindade avaldavad omatoodetud põllumajandussaaduste müügi osatähtsus (26% koondhindest) ja tegutsemisaeg (27% koondhindest). Hindepunkte ei ole saadud kavandatava bioenergia käitise eest ning erilist mõju koondhindadele ei avalda ka ehitise vastavus mahetingimustele.

Peatükis 2 Meetme sihttasemete eeldatav täitumine tuuakse välja probleemina uute toodete või uute tootmisviiside sihttaseme mittetäitumise risk. Bioenergia on kindlasti uus toode ja uus toodete tootmise viis (kütte liik muutub oluliselt ja keskkonnasäästlikumaks), seetõttu soovitame muuta bioenergiasse investeerimise taotlejatele atraktiivsemaks. Selleks soovitame jätta alles bioenergiakäitise kavandamise eest saadava hindamiskriteeriumi, seejuures vähemalt kahekordistades antavaid hindepunkte ning lisada juurde eelistuse bioenergiakäitise või seadme soetamise puhul. Hindepunktide mahuks soovitame 5-10 punkti ehk seadmete puhul 5 punkti ja ehitamise puhul 10 punkti. Lisaks võiks nii kavandamise kui ka taotlemise eest punkte kokku saada ehk kui ühes hoones rajatakse bioenergiakäitist ja teise hoonesse kavandatakse käitist.

Hindamiskriteeriumina soodustatakse noorte ettevõtjate tegutsemist. See on valdkond, kus MAK ei ole veel oma loodetud eesmärki saavutanud. Teiselt on meetmes 1.4.2 hindamiskriteerium mis eelistab kauem tegutsenud ettevõtjaid. Püsihindaja teeb ettepaneku selle kriteeriumi osatähtsuse vähendamiseks.

Soovitame kaaluda ka hindamiskriteeriumit, mille puhul antakse lisapunkte, kui taotletava toetuse määr on alla 5-10% maksimaalsest võimalikust. Punktide maht vastavalt 5-10 punkti. Selline punktisüsteem tagab toetuse määra keskmise vähenemise ning seeläbi suurendab toetuse saajate hulka olemasolevate vahenditega.

Alljärgnevalt analüüsitakse toetuse saajate ja toetuse mittesaajate koondhindade erinevusi. Toetuse mittesaajate hulgast on välja jäätud taotlused, mille puhul taotlust vastavaks ei tunnistatud. Järgnevalt analüüsitakse 14 toetuse mittesaajat ja 81 toetuse saajat.

Tabel 15. Toetuse saajad ja mittesaajad hindamiskriteeriumite tulemuste põhjal

Hindamiskriteerium	Toetuse saajate koond-tulemus	Taotluse saajate arv, kes sai punkte	Osatähtsus toetuse saajatest (81-st ettevõtjast), %	Toetuse mitte-saajate koond-tulemus	Toetuse mitte-saajad, kes said punkte	Osatähtsus toetust mitte-saajatest (14 ettevõtjast), %	Toetuse saajate osatähtsus punkte saanutest
Noor ettevõtja	220	22	27	10	1	7	96
Põhivara tulemuslikkus (kuni 1- 5 punkti)	194	55	67	29	7	50	87
Omatoodetud põllumajandussaaduste müügi osatähtsus	635	68	84	45	5	35	93
Mahemüük	250	25	31	0	0	0	100
Tegutsemisaeg	656	81	100	43	9	64	90
Varasem toetuse mittesaamine või vähesel määral saamine	410	60	74	15	2	14	97
Kavandatakse bioenergiakäitist	0	0	0	0	0	0	0
Ehitis vastab mahetingimustele	52	26	32	0	0	0	100

Ettevõtjad on saanud kokku hindamispunkte 0 kuni 46 punktini. Toetuse saajate punktid jäävad vahemikku 17-46. Esimene toetuse mittesaaja jääb toetuseta vaid taotletava toetuse suuruse erinevuse tõttu. Reegel tähendab seda, et võrdse punktisumma korral eelistatakse taotlejaid, kes taotlevad vähem toetust. Tabel 14 analüüsi alusel saame välja tuua hindamiskriteeriumid, mille mõju toetuse saamisele on oluline, kuna toetuse mittesaajate hulgas puuduvad sama hindamiskriteeriumi eest punkte saanud taotlejad. Toetuse saamise seisukohast olulise mõjuga kriteeriumid:

- 1) mahemüük;
- 2) ehitis vastab mahetingimustele.

Toetuse saamise seisukohast mõjusad kriteeriumid on sellised, mille puhul toetuse saajate osatähtsus hindepunkte saanud taotlejatest on üle 90%.

Toetuse saamise seisukohalt mõjusad kriteeriumid:

- 1) noor ettevõtja;
- 2) põllumajandussaaduste müügi osakaal;
- 3) varasem toetuse mittesaamine teistel programmiperioodidel.

Väike mõju või mõju puudub kriteeriumitel, mille osas punkte pole saadud või mille osas keskmine punktisumma hindamiskriteeriumi eest on mittesaajatel ja toetuse saajatel ligilähedane. Nendeks on:

- 1) põhivara tulemuslikkus – mittesaajate keskmine 2,0 ja toetuse saajate keskmine 2,3;
- 2) bioenergia käitis – punkte ei ole saadud.

Soovitame hindamiskriteeriumeid täiendada väiksemale toetusmäärale suunatud hindamiskriteeriumitega ning suurendada bioenergia käitisega seotud kriteeriumi

osakaalu läbi hindamispunktide arvu suurendamise. Samuti soovitame asendada põhivara tulemuslikkus näitajaga võlakordajaga, mis annaks eelise füüsilisest isikust ettevõtjatele.

Järgnevalt anname ülevaate toetuse saajate hindamistulemustest vastavalt domineerivale loomaliigile.

Tabel 16. Hindamistulemused toetuse saajatel jaotatuna domineeriva loomaliigi alusel

Näitaja	Siga	Hobune	Kana	Kits	Lammas	Piimalehm	Veis	Määramata	Kokku
Hindepunktide kokku	445	32	59	40	166	823	754	98	2417
Toetuse saajate arv	17	1	2	1	5	29	23	3	81
Keskmine tulemus	26,2	32	29,5	40	33,2	28,3	32,7	32,6	29,8

Toetuse saajate keskmine hindepunktide summa on 29,8.

Keskmiist punktisummat ületasid järgmised domineeriva loomarühmaga loomaliigid:

- 1) veis;
- 2) lammas;
- 3) kits;
- 4) hobune.

Alla keskmise jäid sea-, kana või piimalehmakasvatajad. Samas keskmiste punktide erinevus gruppides, kus oli vähemalt viis toetust saanud ettevõtjat, ei ole olulised.

Püsihindaja on seisukohal, et hindamistulemused ei sõltu loomaliigist.

7. INVESTEERINGUTE TEOSTAMINE

Väljamakseid on teostatud seisuga 30.04.2010 nii I kui ka II taotlusvooru toetuse saajatele. III taotlusvooru toetuse saajatele pole nimetatud seisuga teostatud ühtegi väljamakset. Kokku on väljamakstud toetuse summa 311,1 mln krooni. Väljamakstud summa moodustab kolme taotlusvooru määratud summadest 32,8% ja I ning II taotlusvooru määratud summadest 41%. I taotlusvooru toetuse saajatele on väljamakseid tehtud 274,7 mln krooni ulatuses, mis moodustab 64% määratud 430,6 mln kroonist. I taotlusvooru toetust saanud ettevõtjad peavad investeringud täies mahus teostama juuli-august 2010, kui ettevõtjad pole saanud PRIA-lt pikendamise otsust.

Tabel 17. Väljamaksete teostamine toetust saanud ettevõtjate ning taotlusvoorude lõikes

Taotlusvoor	Heakskiidetud taotluste arv kokku	Heakskiidetud taotlused mille korral on tehtud osaline või täielik väljamakse	Osatähtsus, %
I taotlusvoor	128	99	77
II taotlusvoor	89	31	34
III taotlusvoor	81	0	0
Kokku	298	130	43,6

Kõige kõrgem osatähtsus investeringut teostanud või alustanud ettevõtjate osas on I taotlusvooru puhul. Tegemist on loogilise olukorraga, kuna käesoleva aasta jooksul peaks olema valdavalt väljamaksete teostatud. Peatükis 4 „Ettevõtjate varasem toetuse saamise kogemus“ on analüüsitud muuhulgas toetuse saajate investeringute teostamise osatähtsust nendel ettevõtjatel, kes omavad SAPARD või RAK investeerimise kogemust. Tabelis 17 toodud väljamaksetega taotluste arv (130 taotlust) on 118 erineva ettevõtja taotluste kohta. Seega väljamakseid kolme taotlusvooru kohta kokku on teostanud 118 ettevõtja kohta 252 ettevõtjast, osatähtsus seega 46%. SAPARD-i ja RAK-i kogemusega ettevõtjate investeringute elluviimise osatähtsus on 49-55%.

Püsihindaja on seisukohal, et eelnev investeringutoetuse positiivne kogemus annab ettevõtjale kindluse ka tulevikus investeerida toetuse abil.

Järgnevalt vaatleme väljamakstud taotluste ja toetuse summa vahelisi seoseid ettevõtjate majandusnäitajatega.

Tabel 18. Väljamaksete toetusgruppide lõikes

Toetuse summa alusel moodustunud grupid	Osaliselt või täielikult väljamakstud taotluste arv	Lõpetatud (täielikult välja makstud) taotluste ehk projektide arv	Osatähtsus, %
Kuni 1,0 mln krooni	47	31	66
1,01-2,00 mln krooni	15	7	47
2,01-3,00 mln krooni	9	5	55
3,01-5,00 mln krooni	24	10	42
5,01-7,82 mln krooni	35	19	54
Partneriga koos	0	0	0
Kokku	130	72	55

Positiivse otsuse saanud taotlustest on väljamakseid tehtud 130-le, neist lõpetatud projekte on 72. Enam on väljamakseid teostatud taotluste osas, mis kuuluvad kuni 1,0 mln krooni toetust saanud gruppi. Nimetatud projektide lõpetamise osatähtsus on ka kõige kõrgem – lõpetatud on 66% väljamakseid saanud taotlustest.

Majandusnäitajate võrdlemiseks koondasime üheks grupiks vahemikku 1,01 kuni 5,0 mln jäävad toetusgrupid. Majandusnäitajate arvutamisel on aluseks võetud 2008. majandusaasta andmed.

Tabel 19. Väljamakseid saanud ettevõtjate majandusnäitajad määratud toetuse summa alusel moodustatud gruppide lõikes

Toetuse summa alusel moodustunud grupid	Väljamakseid saanud ettevõtjate arv	Keskmine müügitulu, mln kr	Keskmine puhaskasum, mln kr	Keskmine võla-kordaja (kohustused /varad)	Keskmine müügitulu ühe töajooku krooni kohta, kr
Kuni 1,0 mln kr	47	4,8	10,3	0,31	27,1
1,01 kuni 5,0 mln kr	48	29,9	1,7	0,47	42,8
Üle 5,01 mln kr	35	43,5	3,0	0,53	6,2

Osade investeringuid teostanud või teostama asunud ja väljamakse saanud ettevõtjate kohta andmed 2008. aasta majandusnäitajate osas puudusid. Peamiseks põhjuseks on olukord, et füüsilisest isikust ettevõtjate tekkepõhised andmed ei ole püsihindajale piisavalt hästi

kättesaadavad. Sellest tulenevalt toome järgnevalt välja iga toetusrühma puhul eraldi, milliseid andmeid ja kui suure hulga ettevõtjate puhul saime kasutada:

1) Kuni 1,0 mln krooni toetust saanud ettevõtjad.

Müügitulu ja puhaskasum oli olemas 27 ettevõtjal. Võlakordaja oli võimalik arvutada 20 ettevõtjal ja müügitulu ühe töjökrooni kohta 21 ettevõtjal.

2) 1,01 kuni 5,0 mln krooni toetust saanud ettevõtjad.

Müügitulu andmed olid olemas 40 ettevõtjal ja puhaskasum oli olemas 39 ettevõtjal. Võlakordaja oli võimalik välja tuua 32 ettevõtjal ja müügitulu ühe töjökrooni kohta sai arvutada 31 ettevõtjal.

3) Üle 5,01 mln krooni taotlenud toetuse saajad.

Üle 5,01 mln toetusgruppi kuuluvate ettevõtjate puhul oli müügitulu puhaskasumi andmed olemas 32 ettevõtjal. Võlakordaja oli võimalik arvutada 32 ettevõtjal ja 28 ettevõtja puhul sai arvutada keskmist müügitulu ühe töjökrooni kohta.

Analüüsi tulemustest saame välja tuua järgmised seosed:

- 1) keskmine müügitulu on kõrgem ettevõtjatel, kellele on määratud suurem toetus;
- 2) keskmine müügitulu on kõrgem investeringu teostajatel võrreldes sama toetusgrupi III taotlusvooru toetuse saajatega;
- 3) keskmine puhaskasum on kõrgem ettevõtjatel, kellele on määratud väiksem toetussumma;
- 4) keskmine puhaskasum investeringu teostajatel on kõrgem võrreldes samasse toetusgruppi kuuluvate III taotlusvooru toetuse saajatega;
- 5) keskmine võlakordaja on suurem ehk kohustuste osakaal varades on suurem ettevõtjatel, kellele on määratud üle 5,0 mln krooni toetust ning kes on investeringutega alustanud või need teostanud.
- 6) suur müügitulu ei taga ettevõtte kasumlikkust ja efektiivsust ehk mida suurem on müügitulu seda rohkem kulutatakse töjõule ning rohkem võetakse kohustusi.

Ettevõtjate keskmisest suuremad näitajad müügitulu osas on otseselt seotud planeeritavate investeringute mahtudega ning neid viivad edukamalt ellu ettevõtjad, kellel on keskmiselt suurem müügitulu.

Suuremas mahus elluviidud investeringutest ülevaate andmiseks koostasime tabeli 20.

Tabel 20. Investeeringud, mille osas on teostatud väljamakseid

Investeeringu liik	Väljamaksud toetuse summa, mln kr
Loomakasvatusehitise ehitamine	203,5
Loomakasvatusehitise paiksete seadmete soetamine	77,3
Sõnniku-, silo- või söödahoidla ehitamine	18,4
Sõnniku-, silo- või söödahoidla paiksed seadmed	7,0
Juurdepääsutee ehitamine	3,8
Projekteerimine, omaniku järelevalve, tähistamine	1,1
Kokku	311,1

Toetusi on enam väljamakstud loomakasvatusehitiste ehitamise ehk 203,5 mln krooni, mis moodustab 65% kogu väljamakstud toetuse summast. Võrreldes määratud toetuse summaga on tegemist statistilise seosega. Määratud toetuse summast, mis on kolmes taotlusvoorus kokku 947,6 mln krooni, kavandatakse investeerida loomakasvatusehitiste ehitamise 590,9 mln krooni ehk 62%.

KOKKUVÕTE

Käesoleva rakendusanalüüsi käigus hinnati meetme 1.4.2 sihttasemete täitumist väljund- ja tulemusnäitajate osas. Täielikult on kolme taotlusvooriga täidetud investeeringute mahu sihttase. Investeeringute mahu sihttasemeks on seatud 2097 mln krooni. Kõigi toetuse saajate investeeringute elluviimisel on elluviidud investeeringute mahuks 2313 mln krooni.

Praeguse eeldatava eelarve mahu juures, kus on jaotada veel umbes 500 mln krooni, ei ole võimalik täita meetme sihttasest toetust saanud ettevõtjate arvu osas, kui ei muudeta toetuse taotlemise ja määramise kriteeriume (ei suunata meedet keskmise toetuse summa vähendamise suunas). Sihttase on 600 põllumajandusettevõtjat, kolme taotlusvooriga täidetakse 252 ettevõtjaga 42% sihttasemest. Toetust on määratud eeldatavast kogueelarvest ligikaudu 65%.

Toetuse saajatest 101 ettevõtjale 252-st on määratud toetust üle 5,0 mln krooni. Nimetatud 101-st ettevõtjast 67 puhul on tõenäoline, et kordustaotlust enam ei esitata, kuna määratud toetuse summa on üle 7,2 mln krooni ettevõtja kohta. Seega vaid 26%-l toetuse saajatest on täitunud toetuse maksimaalse piirmäär. Ülejäänud ettevõtjad on kõik potentsiaalsed taotlejad meetme 1.4.2 järgmistes taotlusvoorudes.

Olukorras, kus 1/3 ettevõtjaid on järgnevas voorus tõenäoliselt kordustaotlejad, keskmine määratud toetuse summa kasvab ja potentsiaalsete taotlejate hulk loomaderegistri andmetele tuginedes on täiesti arvestatav, on vajadus teostada mõningaid muutusi.

Soovitame kaaluda järgmisi võimalusi:

- 1) muuta sihttasest ettevõtjate arvu osas väiksemaks või;
- 2) suunata meetmesse juurde 870 mln toetuskrooni või;
- 3) vähendada maksimaalset toetuse piirmäära 3,4 mln kroonile koos MAK meetmest 1.4.2 toetust varem mittesaanud ettevõtjate eelistamisega.

Meetme sihttaseme, milleks on uute toodete tootmine või uute tootmisviiside rakendamine, täitumine on seotud suure riskiga, kui edaspidisel rakendusanalüüsil hinnatakse investeeringu uudsust siseriiklikul tasemel ja mõningase riskiga, kui hindamine toimub ettevõtjate poolse arvamusel. Soovitame kehtestada kriteeriumid uue toote või tehnoloogia määratlemiseks ning vajadusel hindamisse kaasata valdkonnaga seotud teadusasutusi läbi ettevõtjapoolse initsiatiivi hinnangu hankimise näol teadusasutusest.

Meetme sihttasest mõjunäitajate osas ei hinnatud, kuna enamus teostatud investeeringutest on elluviidud 2009. aastal, seega nende mõju saaksime hinnata 2010. aasta majandustulemuste põhjal.

III taotlusvooru tulemuste alusel analüüsiti loomaliikide seoseid kavandatavate investeeringutega, juriidiliselt kahe erineva tegevusvormi erisusi ning hindamiskriteeriumite mõju. Selgus, et investeeringud on otseselt seotud taotluse esitamisele vahetult eelnenud majandusaastal olemasolevate loomaliikidega ja aktiivsem on investeerimine piimakarjakasvatuse.

Loomakohtade analüüsist selgus, et määrusega kehtestatud piiräärad loomakoha toetuse suuruse osas ei ole piiravad. Seakasvatajad, linnukasvatajad ja lihavedekasvatajad eelistavad investeerida

loomakohtade rekonstrueerimisse. Uutesse loomakohtadesse eelistatava investeerida lamba- ja kitsekasvatavad (67%) ning vasika- ja noorloomakasvatavad (100%). Suur osatähtsus on uutel loomakohtadel ka piimakarjakasvatuses (48%). Viimase puhul soovitame toetuse siduda olemasoleva piimakvoodiga või täiendada hindamiskriteeriumeid, et vähendada uute piimalehmakohtade loomise osakaalu.

Toetuse saajatest eelistavad väiksemaid toetussummasid taotleda füüsilisest isikust ettevõtjad ja suuremaid summasid, sh maksimumpiirmäärale lähenevaid summasid, taotlevad eeskätt äriühingud.

Füüsilisest isikust ettevõtjate toetuse saamise osatähtsus on suurem kui äriühingutel, mis on positiivne vaadeldes erinevusi finantssuhtarvudes. Füüsilisest isikust ettevõtjate finantssuhtarvud on taotlemise hetkel tunduvalt paremad kui äriühingutel ning taotletav toetus ei ületa koguvarede maksumust.

Hindamiskriteeriumite analüüs andis ülevaate, et koondhinnete kogusummale avaldab olulist mõju tegutsemisaeg, kuid toetuse määramise otsuse saamisel nimetatud näitaja olulist mõju ei avalda. Olulist mõju avaldavad mahetootmisega seotud kriteeriumid ning kriteeriumid, mille eest on võimalik saada 10 punkti.

Meetme 1.4.2 toetuse saajad on kogenud toetusfondidest investeeringu teostajad. 55% omab SAPARD ja 49% RAK programmist toetuse saamise kogemust. Investeeringute elluviimise analüüsist selgus, et edukamad elluviijad on need, kes omavad SAPARD või RAK programmist positiivset toetuse saamise kogemust. Aktiivsemalt teostavad investeeringuid I taotlusvooru toetuse saajad, mis on põhjendatud läheneva investeeringute teostamise tähtajaga ning ettevõtjad, kelle määratud toetus jääb alla 1,0 mln krooni. Viimaste puhul on investeeringute elluviimise osatähtsus kõige kõrgem. Investeeringute elluviimine on seotud ka müügitulu suurusega, seejuures ettevõtjad, kellel on kõrgem müügitulu on ka edukamad investeeringute elluviijad.

Investeeringute elluviimine tegevuste järgi on otseselt seotud määratud tegevustega, sest kõige rohkem on teostatud väljamakseid loomakasvatusehitiste ehitamise osas ja nimetatud investeeringute osas on ka kõige rohke toetust kokku määratud.

Kokkuvõtteks saame järeldada, et meetme rakendamine vastab meetme eesmärkidele, kuid vajab mõningast täiendamist, et täita meetme rakendamisele seatud sihttasemeid.